

ГРЕШКИТЕ КАТО ПРОЦЕС И ПРОДУКТ ПРИ ПРЕВОДА НА МЕТАФОРА

Ивайло Дагнев*, *Златка Червенкова***
*Медицински университет – Пловдив,
**Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

ERRORS AS PROCESS AND PRODUCT IN METAPHOR TRANSLATION

Ivailo Dagnev*, *Zlatka Chervenкова***
*Medical University of Plovdiv, **Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Error analysis in translation is a matter of heated debate, especially when it is enshrouded in the theoretical maze of analytical criteria applied by the different schools in Translation Studies. A common problem is the entanglement of purely lexical and grammatical categories with mental and conceptual ones, due to the analytical fallacy of misconstruing two processes – translation as product and as process. The current article seeks to redress this misconception with regard to error analysis via the use of corpora.

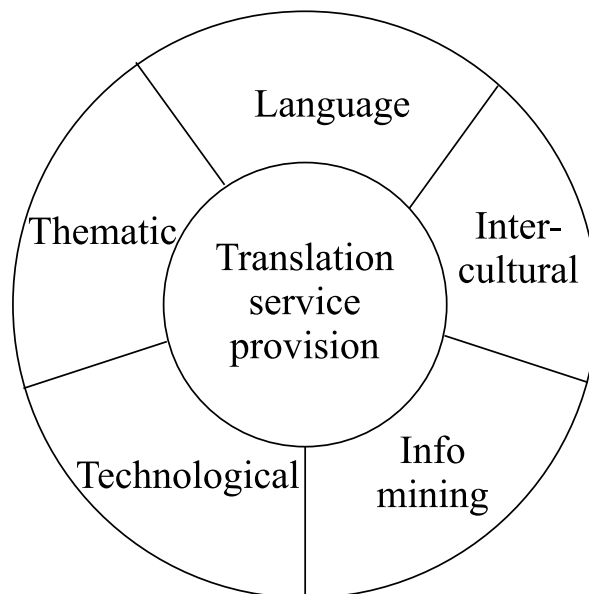
Key words: error analysis, translation, metaphor, students, corpora

Въведение: компетенции и качество на превода

Дълго време разглеждана като фигура на речта и предмет на изследване на реториката и литературата, метафората изживява своя ренесанс от началото на 80-те години на миналия век, чието начало е поставено от книгата на Лейкф и Джонсън „Метафорите, чрез които живеем“ (Лейкф, Джонсън 1980). Тя води до схващането ѝ като инструмент и предмет на самата мисъл, а изложената в нея концептуална теория за метафората (КТМ) представлява ново мощно течение не само в когнитивната, но в лингвистиката въобще. КТМ постепенно се налага в полето на мисълта като *conditio sine qua non*, а инструментариумът ѝ – като *modus operandi* за множество езикови, езиковедски и литературоведски сфери, измежду които превод, терминология, литературен анализ, творческо писане, анализ на дискурса, текстова линг-

вистика, педагогика и методика на преподаването, включително и на чужд език. Въпреки това в голяма част от езиковедската общност е вкоренено структурно-формално лингвистично мислене този теоретичен модел повдига по-скоро вежди и дори самите му основополагащи принципи будят съмнения. Именно поради това схващане подлагането на КТМ на проверка по отношение на влиянието ѝ върху епистемологичните и чисто прагматичните аспекти в езиковедската култура е от особено значение. Подобни тестове, разбира се, се правят навсякъде по света и неопровержимо доказват състоятелността на твърденията на теорията.

В потвърждение на този факт ние решихме да подложим на тест Референциалната рамка на Европейската магистърска програма за превод (ЕМТ expert group 2009: 3) и да преосмислим необходимостта от определяне на нови компетенции, основани върху знанието за когнитивно-лингвистичната природа на метафората (Дагнев, Червенкова 2016). В центъра на съществуващата референциална рамка е предоставянето на преводаческата услуга. Компетенциите, необходими за това, са: езикови, тематични, интеркултурни, технически и способност за извършване на изследователска дейност. Диаграма 1 показва, че в Референциалната рамка метафората не присъства като елемент. Въпросите, които ние си поставихме, са следните: съществува ли необходимост от познаване на концептуалната метафора, както и превеждат ли студентите, запознати с концептуалната теория за метафората (КТМ), по-добре от тези, които не са запознати с нея.

Диаграма 1. Референциална рамка

Проблемът за качеството на превода е многоаспектен и сложен, често предизвикващ противоположни мнения след изследователите. Това няма как да не бъде така, като се има предвид, че качеството на всеки един превод е понятие, залегнало в самата тъкан на анализа на преводаческа дейност. Принципът на еквивалентността, предложен най-напред от Найда (1964) чрез неговата класификация на *формална и динамична еквивалентност*, остава фундаментален за анализа на качеството на превода въпреки атаките от множество страни, като например *скопос* ориентираните теории (Райс, Вермеер 1984), текстовия анализ на Райс (1977/1989, 2000), дескриптивно-историческия подход на Тури (1995), *невидимостта на преводача* в позицията на Венути (1995). Всички тези „възражения“ обаче оказват своето въздействие върху прецизирането на понятието *еквивалентност*, като въведеното от Колер понятие *съответствие* (*correspondence*, Колер 1989). Така фокусът върху еквивалентността се измества от първоначално предложението от Найда подход, ориентиран към ефекта на еквивалентност по отношение на реципиента (в езика цел) към подход, подчинен на лингвистичната природа на понятието, най-вече в координатната система на системно-функционалната лингвистика на Халидей (1978, 1994). Поради тази причина Хаус (1997) въвежда като основополагащи за осветляването на еквивалентността понятия като *жанр, регистър*, опосредствани от Халидеевите езикови функции – *идеациона, интерперсонална и текстуална*. Езиковият подход към превода е безспорно развитие в правилната посока, но и при него еквивалентността има проблематичен характер – граматиката, залегнала в основата на системно-функционалната лингвистика, е прекалено сложна и приложима най-вече към английския език. Така например категорията *функционална перспектива на изречението* се третира от Халидей във вариант, който до голяма степен е неприложим в езици с различен словоред от този в английския, и това поражда трудности при оценката на превода от такива езици на английски. Друг съществен недостатък на този подход е, че той пренебрегва концептуалния характер на понятията, което води до изолиране на процеса на превода от преводния продукт.

Превод на метафора

Много дълго време метафората е била възприемана като чисто езиков феномен и съответно нейният превод – като проблем на езика. От тази гледна точка два въпроса са стояли непрекъснато на дневен ред: преводимостта ѝ и процедурите, свързани с това. Автори като

Нюмарк (1985, 1988) и Ван ден Брьок (1981) излагат детайлизирани схеми и стъпки, отнасящи се до преводните еквиваленти на метафорите на езика цел, докато изследователи като Вине и Дарбелне (1958) и по-късно Дагут (1976, 1987) твърдят, че метафората е по същество непреводима. Всички тези теоретици на превода стъпват предимно на езиков или менталистки бихейвиористичен анализ, като недооценяват концептуалната същност на явлението метафора.

Манделблит (1995) първа предлага анализ на метафоричния превод на основата на когнитивната лингвистика и в частност на теорията за концептуалната метафора, като излага когнитивната хипотеза за превода, изтъквайки на преден план две схеми за метафоричен пренос:

- превод, при който се запазва картирането на домейна (similar mapping condition), и
- превод, при който картирането в езика цел се осъществява чрез различен домейн от този в езика източник.

Впоследствие Ал-Хаснави (2007) добавя и още една възможност с чисто езиков характер:

- превод, при който картирането в езика цел се извършва в същия или подобен домейн като в езика източник, но лексикалната реализация е различна, за да се отразят спецификите на реципиентния изказ: напр. “turn one’s back”, ако се преведе като „обръщам гръб на нещо“, тогава е валиден първият от случаите, описани от Манделблит (запазване на домейна), но ако вместо това се използва „загърбвам нещо“ със същото значение като “turn one’s back on sth”, тогава е валидна схемата, предложена от Ал-Хаснави.

Разбира се, възниква резонният въпрос дали при последния случай няма все пак промяна на домейна. Това е доста сложен казус, който опира в разбирането за домейн, мястото на полисемията и синонимията в системата на матрицата от домейни (Лангакър 2008) и т.н. За целта на настоящата разработка ще приемем, че в случаите, описани от Ал-Хаснави, е налице само езикова, а не концептуална промяна, т.е. няма наличие на различен домейн в езика цел.

За да можем по-добре да разберем същността на превода на метафората, е необходимо най-напред да се подчертае, че трябва да разбирате превода не само като продукт, т.е. като еквивалентен текст в езика цел, а и като процес. За тази цел преводната дейност следва да

се раздели на две фази – фаза на декодиране (разбиране) на текста източник и фаза на кодиране (превода като готов продукт) в езика цел.

Първата фаза – тази на декодирането, съответства на процеса на идентификация на метафората в текста източник, като тя се постави в правилния контекст и ко-текст (в смисъла, използван в Къовечеш 2015). Множество фактори оказват въздействие върху метафоричната идентификация: възможна принадлежност на лексикалното понятие към специфична културна реалия и/или към специфичен дискурс (напр. политически или научен); идиоматична лексикална единица; дума или словосъчетание, придобили метафоричен статут *ad hoc*, по силата на контекста или ко-текста.

Втората фаза в преводния процес на метафората, тази на кодирането, е не по-малко сложна и включва няколко фундаментални елемента, като най-важният от тях е *преводаческата макростратегия* по Хьоних (1991, 1995), обуславяща всички по-нататъшни преводачески решения. Изборът за преводача на концептуално ниво се ограничава до три възможности: запазването на домейна при картиране, избор на друг домейн за предаване на еквивалентен смисъл и загуба на метафоричността в езика цел. На ниво лексикална реализация (преводния продукт) запазването на домейна може да се осъществи и с промяна на лексикалната реализация (според Ал-Хаснави 2007). Съществен елемент при избора на решения е *преводаческата компетентност* (сборът от компетенции, които определят и макростратегията). Тази компетентност трябва да бъде разбрана още и като познание на енциклопедичната същност на понятията, на културните реалии, като богатство на лексикалния инвентар, както и уместността на ко-текста и цялостния контекст на езика цел.

Анализ на грешките

Много неща могат да се объркат в процеса на превода както във фазата на декодиране на текста от езика източник, така и във фазата на кодиране на текста в езика цел. Неслучайно А. Пим (1998) коментира, че класификацията на грешките при превода е трудна, ако не и невъзможна задача, тъй като възможните причини за появата на неточен превод са почти винаги комплексни. Литълмор (2011) посочва седем основни критерия за идентификация на преводаческите грешки, но нейната класификация не се основава на разликата между превода като процес и превода като продукт и оттук идва трудността да бъде идентифицирана природата на грешката и нейният генезис, което е от изключителна важност при обучителния процес. Осъзнавайки слож-

ността на задачата да се предложи изчерпателен анализ на типологията на грешките, ние предлагаме класификация, базирана на реален корпус. Тази класификация прави разлика между грешки, индуцирани в преводния процес на декодиране (концептуализация на текста в езика източник) и в този на кодиране (концептуализация и лексикална реализация в езика цел):

- Език източник (фаза декодиране) – грешки при концептуализацията:
  - интралингвистични – погрешно декодиране на ко-текста;
  - екстралингвистични – неразбиране на контекста – незнание на специфични културни или на универсални реалии.
- Език цел (фаза кодиране – продукт):
  - интралингвистични – основани на езика;
  - екстралингвистични – концептуално незнание.

Методика на изследването

В случая, който тази статия описва, бе извършен експеримент, третиращ мисловните и езиковедските нагласи на студенти от две групи – едната, БМК (без метафорична компетентност), е незапозната с теоретичните постановки на концептуалната теория за метафората (КТМ), изложена основно от Лейкоф и Джонсън (1980, 1999), Лейкоф (1987, 1993), а другата, МК (с метафорична компетентност), е преминала през специален курс на обучение по основните ѝ постулати. Този курс се състои по време на втората година от обучението на студентите от спец. „Английска филология“ (бакалавърска степен) и е озаглавен „Метафора и култура“. Основните проблеми, разглеждани там, са следните:

- основни видове метафори;
- въплътеност;
- образни схеми;
- универсалност и вариации;
- процедура по идентификация на метафоричността;
- културно детерминирани вариации в превода.

Отделно в експеримента бе включена и трета група от професионални преводачи и преподаватели в Катедрата по английска филология към Филологическия факултет на ПУ, чиято цел бе да служи като *tertium comparationis*. Конкретно и на трите групи бе предложен текст за превод от английски на български с политическа насоченост от

списание *The Economist*. Фокусът на анализа бе да осветли степента на значение на осъзнатостта на влиянието на концептуалната метафора върху макро- и микропреводните стратегии.

Заглавието на статията е “*The APEC Summit and the Pacific Rim*”, подзаглавие: “*Bridge over Troubled Water*”. Броят на респондентите във всяка една група бе 14 души. Инструкциите към възложената задача включваха възможността за работа вкъщи, като ползването на справочни ресурси бе разрешено. Единственото ограничително условие бе преводът да бъде осъществен в рамките на деветдесет минути.

Предварително в статията бяха идентифицирани четиридесет и пет концептуални метафори – конвенционални и „нарочни“, като вторите се определят от Стийн (2008: 13) чрез дефиницията, която той дава: „нарочните метафори се определят от характеристиката, при която адресатът съзнателно създава картиране между два домейна“¹. Отделно от тази класификация метафорите бяха разделени на три групи според разделението на Лейкоф и Джонсън (1980) – *ориентационни, структурни и онтологични*. Ориентационните метафори са от вида *MORE IS UP*, структурните – от събитийната верига (тип *ACTIVITIES ARE ENTITIES*), а онтологичните – базирани на метафоричната система, наричана „Голямата верига на битието“. Веригата сама по себе си не е метафора, а представя йерархия на предмети и концепти, структурирана от горе надолу, която се превръща в метафора, когато едно ниво в нея се използва за разбирането на друго ниво (Къовечеш 2010: 154 – 155). Бяха идентифицирани и образните схеми, стоящи в основата на мотивацията за картиране от домейна източник в домейна цел. Анализът на преводите на всички информанти бе извършен по няколко критерия (по Къовечеш 2005):

- превод, при който се запазва картирането на домейна (*similar mapping condition*);
- превод, при който се запазва картирането на домейна, но с различна лексикална реализация;
- превод, при който картирането в езика цел се осъществява чрез различен домейн от този в езика източник;
- загуба на метафоричността – неметафорична лексикално-синтактична реализация при запазване на смисъла на метафоричния израз от домейна източник;
- погрешен превод.

---

¹ Превод на авторите на статията – И.Д. и З.Ч.

Предмет на анализа в тази статия е последната подточка от геоописания анализ, като се придържахме към изложената в теоретичната част класификация.

Резултати и дискусия

По отношение на грешките сме търсили тези метафорични изрази, които са представлявали най-голяма трудност за трите групи, както и тези, които са затруднили само някои от групите.

Най-голям брой грешки беше установен в превода на израза “meeting of minds”, което се дължи на неправилно декодиране на източника и води до буквален превод, неразпознаване на фразеологизъм, недоглеждане и неосъзнаване на необходимостта да се търси значението на израза в речник. Това се забелязва във всички групи, включително и сред професионалистите, които разчитат на натрупаните езикови знания, не разпознават културни или фразеологични разлики между езиците и не намират за необходимо да направят необходимите справки.

Таблица 1. Грешки при превода на метафорични изрази

Участници	Метафори, които са преведени с най-голям брой грешки	Метафори, които са преведени с най-малко грешки
Всички групи	<i>meeting of minds</i>	<i>only a first step in diffusing the tensions it aligned America and China against Soviet Russia China's economy will soon overtake America's China is once again in league with Russia Influential actors in world trade Satellites of America Balance of power</i>
БМК (без метафорична компетентност)	<i>The smallest details of summit choreography At arm's length</i>	<i>have plunged the two superpowers into crisis Undermine the communist party</i>

МК (с метафорична компетентност)	<i>The rivalry between China and America trumps everything</i> <i>Diffusing the tensions</i> <i>At arm's length</i> <i>High-handedness</i> <i>American alliances contain it, foreign-funded NGOs undermine the Communist Party, and spies foment protests in Hong Kong</i>	<i>has encouraged China to set up its own clubs – its own trade deal</i> <i>the torpor of previous APEC summits</i>
Проф (професионалисти)	<i>Torpor</i> <i>On the face of it</i>	<i>Diffusing the tensions</i> <i>Undermine the communist party</i> <i>Cinese high-handedness drove Myanmar towards the West.</i>

Преводът на израза “keep at an arm’s length” е особено интересен случай, който показва каква голяма роля играят изрази, нашумели покрай честа употреба в медиите. Изразът „на една ръка разстояние“ придобива голяма гражданственост покрай реклама за марка бира. Формално той съвпада с английския израз “at an arm’s length“. И в двата езика мерната единица е една ръка, но в англезичната култура, която лесно не допуска близост, ръката служи да държи хората настрана, да осигури лично пространство, докато в българската култура, щом разстоянието е една ръка, то значи може лесно да бъде достигнато, достъпно както физически, така и финансово (според авторите на рекламата). В случая с превода на този израз студентите – под влиянието на рекламата – не показват, че могат да идентифицират разликата в концептуализацията на ръката в двете култури.

Така ръката, проява на въплътеността на метафоричното мислене, има различна концептуализация в двете въпросни култури. Прави впечатление, че други от най-често сгрешените изрази също съдържат части на тялото, напр. “high-handedness, on the face of it“. Това показва, че въвеждането на понятието „въплътеност“ е необходим елемент в теоретичната подготовка на преводачите.

От друга страна е търсено да се установи кои метафори не представляват проблем за превод. Това са такива метафорични изрази, при които няма културни различия в концептуализацията на езиковите метафори и в целевия език съществуват еквивалентни буквални съответствия.

Те обикновено съдържат картиране от същия домейн и образните им схеми се запазват непроменени. Такива са първични метафори, особено когато думите в двата езика са с един и същ корен: „first steps, balance of power, satellites of America, in league with“, виж Таблица 1. Те са езикови прояви на първични концептуални метафори от вида ЖИВОТЪТ Е ПЪТУВАНЕ, ПОВЕЧЕ Е НАГОРЕ, ЖИВОТЪТ Е ИГРА и др. Тъй като тези концептуални метафори са универсални за повечето култури, особено за европейските, те се картират по един и същ начин, често със същата лексикална реализация.

В Таблица 2 е посочена разбивка на грешките при превод според вида на концептуалната метафора по Лейкоф и Джонсън (1980):.

Таблица 2. Брой и вид на сгрешените метафори по групи

	БМК	МК	Проф
Най-голям брой грешки	<i>meeting of minds</i> – 8 ОНТ <i>contain it</i> – ОНТ 9	<i>meeting of minds</i> – ОНТ 10 <i>contain it</i> – ОНТ 10	<i>meeting of minds</i> – ОНТ 9 <i>contain it</i> – ОНТ 4
Най-малко допуснати грешки	<i>First step</i> – СТР, <i>aligned</i> – СТР, <i>in league with</i> – СТР, <i>influential actors</i> – СТР, <i>satellites of America</i> – ОРИ, <i>Influential actors in world trade</i> – СТР, <i>Satellites</i> – ОРИ, <i>Balance of power</i> – ОРИ		

Може да се каже, че при всички групи грешките се дължат на проблеми при декодиране на текста, които са свързани с полисемия, липса на еднаквост на полисемията при лексикалните единици в двата езика и неясни контекстуални маркери. Установено е, че най-често се допускат грешки в превода на онтологичните метафори, изразяващи експериенциални познания, които се концептуализират по различен начин в различните култури.

Таблица 3. Процентно отношение на грешките по групи и видове метафори

Брой на грешки при превод на метафорични изрази по вид	Грешки, допуснати от групата от 14 студенти БМК	% на грешките на студентите от БМК	Грешки, допуснати от групата от 14 студенти с МК	% на грешките на студентите с МК	Грешки, допуснати от групата от 14 професионални преводачи	Общо грешки
Ориентационни 112	10 (8,9%)	33,3	16 (14,3%)	14	4 (4%)	30 (27%)
Онтологични 154	38 (24,7%)	40,4	34 (22,1%)	22	22 (14%)	94 (61%)
Структурни 364	24 (6,6%)	38,1	23 (6,3%)	6	16 (4%)	63 (17%)
Общо 630	72 (11,4%)	38,5	73 (11,6%)	12	42 (7%)	187 (30%)

От таблицата се вижда, че най-малко грешки са допуснати от професионалистите, както и можеше да се очаква. Въпреки това фактът, че професионалисти са допуснали грешки, свидетелства за невероятно сложния процес на превод на метафори, който изисква да се вземат под внимание не само езикови, но и културни фактори. И професионалистите, както и другите групи допускат най-много грешки при превода на онтологичните метафори, а най-малко при структурните.

Обратно на очакванията ни – групата от студенти с метафорична компетентност е допуснала повече грешки от групата без метафорична компетентност. Нашето обяснение на това явление е, че така изглежда само на повърхността. Ако вникнем по-надълбоко, ще забележим, че масово се грешат онтологични метафори, а групата на МК допуска значително по-малко грешки при тях. Следователно познаването на КТМ ги подготвя да се справят с групата на най-трудно преводимите неуниверсални метафорични изрази, с елемент на въплътеност, идиоми и фразеологизми, защото те разполагат с инструментариума да гледат отвъд лексикалната единица към мотивацията за нея, а именно мисленето, което я определя.

Този неочакван резултат може да бъде обяснен единствено ако се свърже с друг процес – загубата на метафора при превод.

Таблица 4. Загуба на метафора по групи

	БМК	МК	Проф	Общо
Загуба на метафора	122 (20,2%)	106 (17,5%)	128 (21,2%)	356 (20,2%)

При всички параметри на изследването стойностите на групата на студенти с МК са средни – по-добри от тези на студентите БМК и по-лоши от тези на професионалистите. По отношение на загубата на метафора обаче тази тенденция е нарушена: групата БМК има 122 случая на загуба на метафора, което представлява 20,2 % от общия брой грешки при метафорите в тази група, групата с МК има само 106 случая на загуба на метафора, което е 17,5%, а групата Проф е предпочела да загуби метафората в цели 128 случая, което представлява 21,2%. Това означава, че групата с МК се е опитвала за запази метафората на всяка цена, което води до неприемливи в езиково отношение преводи и неестествен език. Групата БМК има най-висок процент от грешки, 38,5%. И тя се затруднява най-вече при превода на онтологичните метафори.

Тъй като целта на експеримента е да сравни превода на метафорични изрази, направен от професионални преводачи, с този на студенти, а не качествен анализ на преводните варианти, загубата или запазването на метафоричността в превода не е обект на изследването. Очевидно за професионалния преводач тази опция не е изключена, дори и запазването на метафоричния израз да е възможно. Тъй като професионалистът се фокусира главно върху смисъла в езика източник, той се влияе по-малко от семантиката на оригинала, което се доказва от големия процент на преводи със загуба на метафоричност в тази контролна група.

Заклучения

Изследването няма претенции да бъде статистически значимо поради сравнително малкия брой респонденти, но в достатъчна степен позволява да се направят няколко важни извода относно природата на допуснатите грешки:

1. Голяма част от грешките, направени от студенти, се дължи на липсата им на знания за контекста, енциклопедични знания за география, политика, история.

2. Втората причина е свързана с недостатъчно добро владение на езика източник.

3. Третата причина е липса на ясна макростратегия при превода и процедурен подход във фазата на декодиране на езика източник (недостатъчна езикова компетентност при употреба на референциален материал).

4. Четвъртата причина за грешките е неправилно кодиране в езика цел поради слабо владение на майчиния език – ненамиране на правилните колокации и силна интерференция от изходния език.

5. Петата причина за грешки е неразчитане на културните кодове.

6. Шестата причина за грешки при превод на метафори е пренебрегването на опцията за парафраза със загуба на метафора, когато в езика цел не съществува устойчив езиков еквивалент.

На базата на проведения експеримент заключаваме, че познаването на концептуалната теория за метафората намалява броя на грешките в най-рисковата категория концептуални метафори – онтологичните, и доближава студентските преводи до професионалните. Следователно метафоричната компетентност е важен елемент от подготовката на бъдещите преводачи, която може да бъде въведена на ранен етап, още на бакалавърско ниво, когато е необходимо студентите да се научат да търсят концептуалните различия между езици и култури независимо от семантичната им реализация.

ЛИТЕРАТУРА

Ал-Хаснави 2007: Al-Hasnawi, A. R. A. Cognitive Approach to Translating Metaphors. // *Translation Journal*, 2007, № 11 (3), <<http://translationjournal.net/journal/41metaphor.htm>> (November 22, 2017).

Ван ден Брьок 1981: Van Den Broeck, R. The limits of translatability exemplified by metaphor translation. // *Poetics Today*, 1981 (2), 73 – 87.

Венути 1995: Venuti, L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge, 1995.

Вине, Дарбелне 1958: Vinay, J.-P., Darbelnet, J. *Translation Procedures*, translated by Andrew Chesterman. // *Readings in translation theory*. Andrew Chesterman (ed.). Helsinki: Oy Finn Lectura, 1958, 61 – 69.

Дагнев, Червенкова 2016: Дагнев, И., Червенкова, Зл. *Концептуална теория на метафората – вдъхновяваща декорация или теория, без която не може. Актуални проблеми на съвременната лингвистика*. [Dagnev, I., Chervenкова, Zl. Kontseptualnata teoriya na metaforata – vdyhnovyavashta dekoratsiya ili teoriya, bez koyato ne mozhe.] // Юбилеен сборник в чест на Ст. Димитрова. София: БАН, 2016, 245 – 254.

- Дагут 1976:** Dagut, M. *Can “metaphor” be translated?* // *Babel* 22 (1), 1976, 21 – 33.
- Дагут 1987:** Dagut, M. *More About the Translatability of Metaphor.* // *Babel* 33 (2), 1987, 77 – 83.
- Колер 1989:** Koller, W. Equivalence in translation theory, translated from the German by A. Chesterman. // *Readings in Translation.* A. Chesterman (ed.). Helsinki: Finn Lectura, 1989, 99 – 104.
- Къовечеш 2005:** Kovecses, Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation.* Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Къовечеш 2015:** Kövecses, Z. *Where Metaphors Come From: Reconsidering Context in Metaphor.* Oxford University Press, UK, 2015.
- Лангакър 2008:** Langacker, R. W. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction.* New York: Oxford University Press, 2008.
- Лейкоф 1987:** Lakoff, G. *Women, Fire, and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind.* Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- Лейкоф 1993:** Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. // Ortony, Andrew (ed.) *Metaphor and Thought* (2nd edition), Cambridge University Press, UK, 1993.
- Лейкоф, Джонсън 1980:** Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors we live by.* Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- Лейкоф, Джонсън 1999:** Lakoff, G., Johnson, M. *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind & its Challenge to Western Thought.* NY: Basic Books, 1999.
- Литълмор 2011:** Littlemore, J. *Applying cognitive linguistics to second language learning and teaching.* Basingstoke: Palgrave MacMillan, UK, 2011.
- Манделблит 1995:** Mandelblit, N. The cognitive view of metaphor and its implications for translation theory. // *Translation and Meaning*, Part 3, 1995, 483 – 495.
- Нюмарк 1985:** Newmark, P. The translation of metaphor. // *The Ubiquity of Metaphor.* W. Paprotté, R. Dirven (eds.). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1985, 295 – 326.
- Нюмарк 1988:** Newmark, P. *A Textbook of Translation.* Hemel Hempstead: Prentice Hall International (UK), 1988.
- Найда 1964:** Nida, E. A. *Towards a science of translating, with special reference to principles and procedures involved in bible translating.* Leiden: E. J. Brill, 1964.
- Пим 1998:** Pym, A. *Method in Translation History.* Manchester: St Jerome, 1998.

- Райс 1977/1989:** Reiss, K. *Text types, translation types and translation assessment*, translated by A. Chesterman. // *Readings in Translation*. A. Chesterman (ed.). Helsinki: Finn Lectura, 1989, pp. 105 – 115, 1977/1989.
- Райс 2000:** Reiss, K. *Translation criticism, the potentials and limitations: categories and criteria for translation quality assessment*, transl. by Erroll F. Rhodes. Manchester, U.K.: St. Jerome Pub, 2000.
- Райс, Вермеер 1984:** Reiss, K., Vermeer, H. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984.
- Стийн 2008:** Steen, G. J. When is metaphor deliberate. // *Proceedings of Second Metaphor Festival*. Stockholm, 2008, <https://www.academia.edu/316328/When_is_metaphor_deliberate> (18.09.2017).
- Тури 1995:** Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
- Халидей 1978:** Halliday, M. A. K. *Language as Social Semiotic*. London and New York: Arnold, 1978.
- Халидей 1994:** Halliday, M. A. K. *An Introduction to Functional Grammar*. London, Melbourne and Auckland: Arnold, 2nd edition, 1994.
- Хаус 1997:** House J. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Gunter Narr., 1997.
- Хьоних 1991:** Hönig, H. G. Holmes' 'Mapping Theory' and the landscape of mental translation processes. // Van Leuven-Zwart, K., Naajkens, T. (eds). *Translation Studies: The State of the Art*. Proceedings from the First James S. Holmes Symposium on Translation Studies. Amsterdam: Rodopi, 1991, 77 – 89.
- Хьоних 1995:** Hönig, H. G. *Konstruktives Übersetzen*. Tübingen: Stauffenburg, 1995.